

בעניני מצות עשה דתשובה - שיעור 359**I. גדלות וכוחות התשובה**

- (א) **אמרו חכמים** מקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד בו (זרכות ל"ד:) כלומר מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם מפני שהן כובשים יצרם יותר מהם (רמב"ם תשובה ז - ד) ודרך משל יותר גדול מי שהיה עני ונעשה עשיר ע"י עמלתו ממי שקבל עשירותו דרך ירושה או מתנת אחרים ולכאורה צריך לעמוד לפני בעל תשובה כמו שצריך לעמוד לצדיק גמור ועיין ביומא (פ"ז) וברמב"ם (ז - ה) דאין ישראל נגאלין אלא בתשובה ואם עושין תשובה מיד הן נגאלין
- (ב) **אפילו הרהור קל** מועיל לתשובה שדייקו מגמרא (קדושין מ"ט:) דהמקדש אשה ע"מ שאני צדיק אפילו רשע גמור מקודשת דשמא הרהר תשובה בדעתו וכ"כ הרמב"ם (ז - ו) אמש הוא היה שנאווי והיום הוא אהוב
- (ג) **נאמר במדרש** (שיר השירים ה - ג) אמר הקב"ה לישראל בני פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודה של מחט ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרונות נכנסות בו

II. מהות המצוה

- (א) **נאמר בתורה** וּשְׁבַתְּ עַד ה' אֶלְקֶיךָ (נצ"ס ל - ז) והוא השורש למצות תשובה (עיין ברמב"ן) ודעתו וגם דעת הרמב"ם (פרק י) דגדר של תשובה הוא עד ה' אלקיך דהיינו שמרגיש הקב"ה עמו ושמעת בקולו כאילו שומע קולו וזהו תשובה מאהבה ועיין ביומא (פ"ז) שבתשובה מאהבה העבירות נעשות לו זכויות משא"כ תשובה מיראה דאין כפרה על הרצון שנשאר אצלו שהלוא שב רק מפחד ואין התשובה שלימה עיין ביאורי המפרשים בשיר השירים (ה - ז) על הפסוק אני ישנה ולבי ער קול דודי דופק פתחי לי אחתי ולכן בראש השנה אין שום וידוי בהתפלה שעצם המלכיות הוא שהקב"ה עמו וזה עיקר התשובה וזה גופא מתכפר דמלכיות כראוי הוא עיקר התשובה ותשובה מיראה זה שאמרו חז"ל שזדונות כשגגות דלא תיקן לגמרי אלא כששב מאהבה (תשובות והנהגות ז - ל"ז) וזה כוונת חז"ל אני לדודי ודודי לי וכל שיר השירים משל הוא לענין זה לפיכך צריך האדם ליחד עצמו להבין ולהשכיל בחכמות ותבונות המודיעים לו את קונו לפי כחו (רמב"ם פרק י) ועיין ביעב"ץ (נסיחוי) דלא מנסים של מצרים נתיסד אמונתו אלא שעוד עם ישראל חי וד"ע שאחר השואה נעשה נס נגלה דהיינו הרבצת התורה והיראה וגמילת חסדים שבדורותינו דאין כמוהו
- (ב) **עיין בהרמב"ם** (תענית ה - ה) דעיקר הד' צומות כדי לעורר הלבבות לפתוח דרכי התשובות ועיין במ"ב (תקמ"ט - ה) שביום התענית חייב כל אדם לפשפש במעשיו ולחזור בתשובה וכן אמרו בשם הגר"ח מבריסק דאם אין תשובה חסר בקיום עיקר חפצא דצום והגר"ח התנגד לצום צום עבור אחינו בני רוסיא שהעיקר לשוב בתשובה קודם הצום ולא סתם לצום ולפי"ז אף האנשים הפטורים מלהתענות אינם פטורים מחיוב התשובה ואדרבה יש להחמיר ביותר (תשובות והנהגות ג - ק"ד)

III. ההכנות והדרכים לתשובה - אמרו חז"ל באו חשבוני

- (א) **קביעת עתים לתורה** - השיבנו אבינו לתורתך ... והחזירנו בתשובה שלימה לפניך דבראתי יצר הרע ובראתי תורה תבלין (סרטים, שיעורים, חכרותות, וחבורות)
- (ב) **להתדבק באדם גדול** שיש בו אהבת השם ומידות טובות כדי ללמוד ממנו אהבת תורה ויראת שמים ולהתרחק מן האחרים (מועדים כהלכה) ועל זה אמרו חז"ל וכו תדבק (זכריס י - ט)

IV. זמן התשובה

- (א) **אפילו רשע גמור כל ימיו** ועשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו שוב רשעו (קדושין מ:)
- (ב) **האומר אחטא ואשוב** אין מספיקין בידו לעשות תשובה דמן השמים יעכבוהו שלא יחזור בתשובה

V. ארבעה ועשרים דברים מעכבים את התשובה (רמב"ם פרק ד')

- (א) **שוגגים** - שצריך לידע כל התורה
- (ב) **מזידין** - רגיל בחטא

ג) בין אדם לחברו - צריך מחילה לפני רבים (רמב"ם) ועיין בשו"ת יחזה דעת (ה - מ"ד) דדעת רבינו ישעיה פינטו דאף לבין אדם למקום אינו מועיל התשובה אם אינו שואל מחילה מחבירו ועיין בדרש משה (צסופו צענין צרוך שפטרני)

VI. אם המבקש מחילה מחבירו צריך לפרט החטא

א) החפץ חיים בספרו הלכות איסור לשון הרע (כלל ד - סעיף י"ג) כתב דאפילו אם חבירו אינו יודע כלל מזה צריך לגלות לו מה שעשה נגדו שלא כדין שהבושה והכנעה הוא עיקר חלק מהכפרה (שע"ת מרבינו יונה ר"ז) וגם מעכב את הכפרה (עיין במועדים וזמנים ח - ג"ד) וע"ע במ"ב (תרי" - סק"ג)

ב) אמנם רבי ישראל סלנטר תמה ע"ז דכאשר יספר לו יוגרם לו צער ולכן לא יפרט החטא מ"מ כפרתו אינו כפרה גמורה (ספר הרהורי תשובה זף ק"כ) אבל הפירוט אינו מעכב הכפרה

ג) עיין ביומא (פ"ו): דרב הלך אצל הטבח שיבקש ממנו תשובה לכאורה יש ראייה משם דמחילה צריך הכנעה מעיקר הדין וע"ע בשו"ת נודע ביהודה (ח - ל"ה) בענין מי שבעל אשת איש דמשמע משם דפירוט החטא אינו עיכוב וגם במעשה ברב משה פיינשטיין דתפלת זכה מועיל למחילה והכנעה אינו לעיכובה וכן אומרים קודם ק"ש על המטה הריני מוחל ואין כאן הכנעה ופירוט החטא

ד) ויש לתרץ להמ"ב דעושה חסד עמו אם יפרט החטא אפילו מצערו מאד דהמעביר על מדותיו מעבירין כל פשעיו נאמר דוקא באופן זה וגם זה ענין גדול להמבקש דעושה דבר ומתבייש בו מוחלין לו ע"כ עונותיו (נרכות י"ג) מ"מ המוציא שם רע על חבירו אינו צריך למחול (תרו"ו ח זרמ"ח) ומדת ענוה למחלו (מ"ג שס) אמנם כל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו ת"ח דאסור לו למחול על כבודו משום בזיון התורה (יומא כ"ג) וזהו כפרהסיא (ספר לתשובת השנה זף קמ"ג) ולא מקרא אכזרי אם לא מחל (ז"ק ז"ג) מדין ת"ח צריך לנקום ולנטור כנחש ועיין ביומא (פ"ז): במעשה ברב ורבי חנינא דלא רצה למחלו

ה) שיטת הרב רבינו יאשיה פינטו בפירוש הרי"ף על העין יעקב שדעת רבי אלעזר בן עזריה שאם לא פייס את חבירו גם העבירות שבין אדם למקום אין יום הכפורים מכפר ויש חולקין (שו"ת יחזה דעת ה - מ"ד)

ו) ויש מחלוקת אם בכל פעם יקח עמו ג' אנשים עיין בבה"ל (ד"ה יחזור ויש"ע הרצ תרו"ו - ג)

VII. חשבון פרטי לרפא המחלה של שנאת חנם

א) וידוע שנחרב בית מקדשינו משום העון הרעה הגדול הזה של שנאת חנם לכן אי אפשר לומר שזה דבר טבעי שאם כן הם היו אנוסים

ב) עיין בדעת זקנים מבעלי התוספות (נחשית ה - ח) על הפסוק זה ספר תולדת אדם שהביא מאמר דרבי עקיבא דואהבת לרעך כמוך דזה כלל גדול בתורה וכן עזאי אומר דפסוק בדמות אלקים עשה אותו גדול יותר שאף אם הוא אינו חושש לכבוד עצמו יש לו לחוש לכבוד חבירו (מעשה שהגיד רב דן סגל על השדי חמד)

ג) שמעתי מעשה בשני ראשי ישיבות שהיו שותפין במוסד אחד ונהגו בשלום ובשלחה בלא שום פקפוק ומחלוקת כל ימיהם וטעם הצלחתם היה משום שהם הביטו אחד על חבירו רק על המעלות הגדולות שהיו להם ולא על חסרונותיהם

ד) וגם שמעתי מעשה שנעשה ברב אליעזר זילבער ושמעון Weizenthal אחר המלחמה שהוא לא רצה להיות דתי משום מעשה אכזרי שעשה איש דעתי בסידור שלו במחנה אמר לו דצריך להביט על האנשים הכשרים ולא על איש פרטי או מעשה פרטי

ה) וגם שמעתי מעשה ברב איסר זלמן מלצר ורב דוד פינקעל בענין כתיבה בחול המועד על כלי צוקער הפסוק עיניך לנוכח יביטו ועפעפיך יישרו נגדך (משלי ד - כ"ה) שלומדים משם דקודם דיביט על חסרונות של אחרים יביט על חסרונותיו ועוד גם צריך לראות כסדר הפסוק דמלתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה

ו) וסוף דבר הכל תלוי בסעייתא דשמיא לכן עצה טובה לבקש בסוף ש"ע שה' יעזרינו לחקור המדה הרעה של שנאת חנם וצריך לעשות זה בכל תפלת ש"ע כל ימינו עד ביאת משיח צדקינו במהרה בימינו אמן והבא לטהר מסייעין אותו

זכות הש"ס וההדפסה י"י לרפאה שלמה להחלה אמאלא בן תפלה בתוך עיר חול' ישראל